

Un ecosistema Pedagògic:

Les Valls d'Àneu com a aula sense murs.

Una aproximació psicopedagògica al Camp d'Aprenentatge Valls d'Àneu.

Patrici Batalla Serra,

Mestre i Psicopedagog

Escola Cooperativa el Puig d'Esparreguera

Resum

En el món de l'educació, hi ha propostes que deixen empremta. Les estades al Camp d'Aprenentatge de les Valls d'Àneu en són un exemple clar. Una experiència que combina aprenentatge vivencial, convivència i compromís amb l'entorn. No és només un recurs de suport curricular, sinó una oportunitat per connectar els continguts del currículum amb la vida, integrant-hi valors, emocions i competències que a l'aula sovint poden quedar diluïdes.

Des de la mirada psicopedagògica, la força d'aquesta experiència rau en la seva capacitat de connectar allò que els alumnes saben, allò que descobreixen i allò que viuen. I això, en un marc privilegiat: el Pallars Sobirà, amb els seus paisatges, la seva història i la seva gent.

Introducció

En l'àmbit educatiu, sovint correm el risc de confondre les activitats fora de l'aula amb mer turisme escolar o activitats recreatives. No obstant això, l'experiència acumulada i documentada al Camp d'Aprenentatge de les Valls d'Àneu ens obliga a redefinir aquest concepte. Tal com es concreta en la documentació oficial, els Camps d'Aprenentatge no són només un complement, sinó serveis educatius de suport curricular amb un valor afegit incalculable: promoure l'aprenentatge competencial en entorns singulars.

Aquest article pretén evidenciar, des d'una mirada psicopedagògica, com aquest recurs actua com un veritable "Ecosistema Pedagògic", on la interacció amb el territori, la preparació prèvia i la convivència generen un aprenentatge profund que vincula l'alumne amb el seu entorn i amb la gestió emocional.

La construcció de l'Ecosistema Pedagògic. Marc teòric.

La proposta es fonamenta en el marc teòric de l'aprenentatge significatiu, tal com el defineix Ausubel, entenent que l'adquisició de coneixement es produeix quan els nous continguts s'articulen de manera rellevant i no arbitrària amb les estructures cognitives prèvies de l'alumnat. En aquest sentit, es dissenya una seqüència didàctica que integra tres moments interdependents —anticipació, vivència i metacognició— que permeten activar coneixements previs, generar experiències amb valor educatiu i afavorir la reconstrucció conscient del saber. Aquest procés s'inscriu també en una perspectiva socio-constructivista, en la línia de Vygotsky, en què la interacció social i el llenguatge esdevenen eines mediadores essencials per a la construcció de significats, tot configurant un ecosistema pedagògic que transcendeix la simple transmissió de continguts i promou una comprensió profunda i contextualitzada.

La metodologia adoptada respon a un enfocament actiu, experiencial i centrat en l'alumne, en coherència amb les aportacions de Dewey sobre l'aprenentatge a través de l'experiència i amb els plantejaments de la pedagogia crítica i dialògica. L'alumnat esdevé subjecte actiu del seu procés d'aprenentatge, participant en situacions que requereixen implicació cognitiva, emocional i social, mentre que el docent assumeix un rol de mediador que orienta, acompanya i genera condicions òptimes per a l'aprenentatge. Es promou el diàleg, la indagació compartida i la construcció col·lectiva de coneixement, incorporant també elements propis de la Filosofia 3/18, que afavoreixen el desenvolupament del pensament crític, creatiu i curós en un marc de respecte i escolta activa.

La fase d'anticipació es concep com un espai inicial de mobilització cognitiva i emocional en què es posen en joc els coneixements previs de l'alumnat, d'acord amb la idea ausubeliana que el factor més determinant en l'aprenentatge és allò que l'alumne ja sap. A través de preguntes obertes, converses dialògiques i

situacions problematitzadores, es genera un clima d'expectativa i curiositat que facilita la implicació activa de l'alumnat i la construcció d'hipòtesis inicials. Aquest moment permet, alhora, identificar representacions prèvies i possibles concepcions errònies, establint una base sobre la qual es podrà construir i transformar el coneixement al llarg del procés.

La vivència constitueix l'eix central del dispositiu pedagògic, en tant que ofereix a l'alumnat una experiència directa i significativa que connecta amb els principis de l'aprenentatge experiencial formulats per Dewey i desenvolupats posteriorment per Kolb. En aquest context, l'alumnat interactua amb l'entorn i amb els seus iguals en situacions reals que impliquen la presa de decisions, la resolució de problemes i l'adaptació a circumstàncies canviants. Aquesta dimensió vivencial afavoreix una implicació global de la persona i permet que els aprenentatges es construeixin des de l'acció, el cos i l'emoció, fet que en potencia la significativitat i la transferibilitat.

La fase de metacognició s'orienta a promoure la presa de consciència sobre els processos d'aprenentatge viscuts, en coherència amb les aportacions de Flavell sobre el desenvolupament de la consciència metacognitiva. A través d'espais de reflexió individual i col·lectiva, l'alumnat analitza què ha après, com ho ha après i quin sentit atribueix a aquests aprenentatges, afavorint així processos d'autoregulació i transferència. Aquesta dimensió reflexiva resulta clau per consolidar aprenentatges profunds i per desenvolupar un pensament crític que permeti reinterpretar l'experiència i projectar-la cap a nous contextos.

L'aplicació d'aquest ecosistema pedagògic té un impacte significatiu en el desenvolupament integral de l'alumnat, tal com assenyalen diversos estudis en l'àmbit de la psicologia de l'educació. S'observa un increment en la motivació intrínseca, una major implicació en el procés d'aprenentatge i una millor disposició cap al treball cooperatiu, així com una percepció més positiva del propi procés educatiu. Aquest impacte no es limita a l'àmbit cognitiu, sinó que s'estén també a les dimensions emocional i social, contribuint a la formació d'individus més autònoms, reflexius i compromesos.

Des d'una perspectiva psicopedagògica, la proposta respon a la necessitat de generar contextos educatius que integrin les dimensions cognitiva, emocional i social del desenvolupament, en línia amb enfocaments sistèmics i ecològics de l'educació. L'ecosistema pedagògic creat esdevé un espai d'oportunitat en què es respecten els ritmes individuals, es promou la inclusió i es facilita la participació activa de tot l'alumnat. Aquest plantejament permet entendre l'aprenentatge com un procés complex i multidimensional, en què les interaccions i les experiències compartides juguen un paper fonamental.

La participació en aquest tipus d'experiències afavoreix el desenvolupament de l'autonomia personal, especialment pel que fa a la gestió de situacions quotidianes en contextos no habituals. L'alumnat es veu interpellat a organitzar-se, prendre decisions i assumir responsabilitats, desenvolupant competències relacionades amb l'autoregulació i la iniciativa personal. Aquest procés contribueix a reforçar la seva percepció d'autoeficàcia, en el sentit proposat per Bandura, i a consolidar una actitud més activa i responsable davant dels reptes quotidians.

L'experiència educativa incorpora de manera implícita el treball sobre la dimensió emocional, facilitant situacions en què l'alumnat ha d'identificar, expressar i regular les seves emocions. Enfront de situacions noves o desafiadors, es posen en joc estratègies d'afrontament que contribueixen al desenvolupament de la resiliència, entesa com la capacitat d'adaptar-se positivament a l'adversitat. Aquest procés es veu afavorit per un entorn segur i de suport, en què l'acompanyament adult i la interacció amb els iguals esdevenen factors protectors clau.

El desenvolupament d'activitats en un marc cooperatiu i vivencial afavoreix la construcció de vincles interpersonals i la consolidació del grup com a comunitat d'aprenentatge. A través de la interacció continuada, es promouen valors com el respecte, l'empatia i la solidaritat, que contribueixen a millorar la convivència i a generar un clima positiu. Aquest procés incideix directament en el sentiment de pertinença, que esdevé un element clau per al benestar emocional i per a la implicació activa en el projecte col·lectiu.

Finalment, aquest ecosistema pedagògic afavoreix el desenvolupament d'habilitats transversals essencials per a l'aprenentatge al llarg de la vida, en coherència amb les competències clau definides en els marcs educatius actuals. La participació en situacions complexes i significatives permet a l'alumnat desenvolupar la capacitat de comunicar-se de manera efectiva, de pensar críticament i creativament, de treballar en equip i de regular el propi aprenentatge. Aquest conjunt de competències esdevé fonamental per a la formació integral de la persona i per a la seva participació activa i responsable en la societat.

Descripció del servei educatiu

Podem afirmar que el Camp d'Aprenentatge de les Valls d'Àneu és una aula sense murs perquè el trobem situat en un entorn privilegiat com és el bell mig del Pallars Sobirà. Totes les vivències que s'hi realitzen faciliten l'adquisició de competències mitjançant l'experiència directa.

Eixos de Intervenció Educativa

La proposta pedagògica es vertebrava en tres àmbits que permeten un abordatge interdisciplinari. Aquests àmbits no són tancats ni hermètics sinó que el plantejament permet interrelacionar-los per poder fer-ne un aprofitament transversal.

- **Àmbit Natural. Descoberta Científica i Sensorial.** Es treballa l'observació directa i el mètode científic. A través d'activitats com l'estudi de l'avetosa del Gerdar de Sorpe o la geologia a 2.000 metres dins del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Els alumnes no només aprenen conceptes (erosió, ecosistemes), sinó que desenvolupen la consciència ecològica i la comprensió del medi físic de forma directa.
- **Àmbit Social. Identitat i Història.** Es fomenta la connexió amb el passat i l'art. Mitjançant l'arquitectura romànica amb la visita al monestir romànic de Sant Pere del Burgal, o l'estudi de les viles closes o la vida tradicional com el cas de l'ecomuseu de Casa Gassia. L'alumne contextualitza la història "in situ", passant de la teoria a la comprensió de la vida humana en aquest territori.

- **Àmbit Tecnològic. Processos i Sostenibilitat.** Es connecta la tecnologia amb la vida quotidiana i la sostenibilitat. S'analitzen processos de transformació de la llana al teixit, reciclatge de paper i fonts d'energia, treballant competències manipulatives i valors de responsabilitat ambiental. Aquest àmbit, com els altres descrits, és present de forma transversal a totes les propostes del Camp.

El model d'èxit del CdA Valls d'Àneu rau en el fet que l'estada no és un fet aïllat, sinó el nucli d'una seqüència didàctica que comença i acaba al centre educatiu. La col·laboració entre l'equip del CdA i el professorat del centre és fonamental i s'estructura en tres moments clau. Aquesta col·laboració es construeix en diverses fases:

Treball Previ. L'anticipació.

L'aprenentatge comença molt abans de pujar a l'autocar. Mitjançant recursos com l'espai "Mai Tant" ofert pel Camp d'Aprenentatge, els alumnes treballen conceptes de medi, orientació i, fins i tot, visualitzen documentals com la sèrie "Bèsties" de TV3 per contextualitzar la fauna pirinenca. Aquesta fase és crítica per generar expectatives i coneixements previs. En aquest moment l'activació de coneixements i motivació a través de materials, tallers i interaccions es fa amb molta intensitat comptant amb la implicació de l'alumnat i la il·lusió que els provoca la sortida al Camp.

L'Estada. L'experiència vivencial. Aprendre amb tots els sentits.

Seguint la màxima de Benjamin Franklin *"Involucra'm i ho aprenc"*, l'estada converteix el territori en aula. Tal i com comentàvem, activitats com la visita al Monestir de Sant Pere del Burgal, la Casa Gassia connecten la història i la ciència amb la realitat tangible. La voluntat de innovació pedagògica és constant per part de l'equip docent del Camp, com demostra la incorporació any rere any d'activitats on l'objectiu no és un contacte fugaç amb els fets i conceptes, sinó aprofundir en el coneixement per "quedar atrapat" en el saber i ajudar de forma evident a fer possible el repte del propòsit d'aprendre a aprendre per part de l'alumnat. L'habilitat de l'equip docent del Camp per a posar-se en sintonia amb

el grup d'alumnes que el visita i amb l'equip docent del centre és realment admirable i constitueix un dels punts forts de l'experiència.

L'estada combina activitats d'observació, recerca i interpretació del medi amb la convivència i el treball cooperatiu. Aquests són alguns exemples exposats aquí perquè els hem pogut viure de forma directa.:

- **Orientació i paisatge:** Es treballa amb mapes i GPS. Els alumnes localitzen punts clau, calculen distàncies i comparen el paisatge actual amb el d'altres èpoques. L'activitat vincula amb la història del castell de València d'Àneu mitjançant un joc de pistes.
- **Visita a Sant Pere del Burgal:** Es realitza la descoberta de l'arquitectura romànica, es fa la interpretació de pintures murals i connexions amb la història medieval.
- **Casa Gassia:** A l'ecomuseu es fa una immersió en la vida tradicional pirinenca, amb reflexions sobre l'evolució tecnològica i social.
- **Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici:** Al Parc Nacional es realitza un estudi d'ecosistemes d'alta muntanya, rastres d'animals, geologia alpina.
- **Taller de rastres:** Mitjançant aquest taller es promou de forma vivencial la identificació d'empremtes i senyals de fauna que durant els dies de l'estada serviran de clau d'observació.

Aquestes activitats, entre moltes altres que es realitzen o que estan a l'oferta del Camp, responen plenament a les competències del currículum, especialment dins la dimensió "Món actual i Tecnologia i vida quotidiana", i estan en sintonia amb l'ODS 15 (*Vida terrestre*), ja que fomenten el respecte i la cura pels ecosistemes.

Treball Posterior. La consolidació.

El retorn a l'escola tanca el cercle. Les vivències es transformen en coneixement perdurable a través de cròniques, mapes i murals, consolidant allò viscut. consolidació i aplicació dels aprenentatges.

Un cop tornats a l'escola, les experiències del CdA s'integren en nous projectes:

- Elaboració de cròniques col·lectives i exposicions orals.
- Creació de productes multimèdia (vídeos, presentacions, blocs).
- Enllaç amb el projecte de centre sobre educació ambiental i patrimoni.
- Accions concretes de millora i cura de l'entorn local, inspirades per l'experiència viscuda.

Aquest retorn, tal i com dèiem, tanca el cercle d'aprenentatge i reforça la transferència de competències. Aquesta estructura garanteix la coherència amb el currículum i permet que l'experiència no sigui una activitat aïllada, sinó una peça clau dins la planificació anual.

Intencionalitats i objectius compartits

Els objectius del Camp d'Aprenentatge, que l'escola assumeix i integra, inclouen:

- Desvetllar interès per conèixer i respectar el medi natural, social i cultural.
- Afavorir l'observació, l'experimentació i la recerca.
- Fomentar actituds de respecte i responsabilitat ambiental.
- Potenciar el treball en equip i la presa de decisions compartida.
- Aproximar-se al mètode científic de forma vivencial.
- Comprendre la complexitat dels ecosistemes i la influència humana.

Habilitats transversals: més enllà del currículum

Les estades al CdA desenvolupen habilitats que difícilment es poden treballar només a l'aula:

- **Observació qualitativa:** El treball al Camp possibilita mirar amb deteniment, fer-se preguntes, contrastar impressions.
- **Esperit crític:** La bona disposició de l'equip docent i la seva experiència afavoreix el diàleg, possibilita debatre, argumentar, buscar consens i contrastar amb fonts fiables.
- **Creativitat:** Les diverses activitats al Camp fan possible generar idees noves a partir de l'experiència viscuda.

- **Rigor metodològic:** Tot el treball té un rigor metodològic molt ben estructurat que fan possible seguir procediments de treball de camp i registrar dades de forma qualitativa.
- **Habilitats de pensament:** El treball al Camp facilita habilitats com raonar, inferir, establir relacions causa-efecte, comparar i classificar.
- **Competències socials:** De forma directa o indirecta el treball demana posar en joc habilitats com cooperar, gestionar conflictes, respectar normes comunes.

Impacte i connexió del treball, al Camp amb els ODS

L'impacte del Camp d'Aprenentatge es pot analitzar des d'una perspectiva sistèmica que integra tres nivells interrelacionats —alumnat, professorat i comunitat— i que permet comprendre l'abast real de la proposta més enllà de l'experiència puntual. En primer lloc, pel que fa a l'alumnat, es constata un augment significatiu de la motivació cap a l'aprenentatge, afavorit per la participació en contextos reals i significatius que connecten amb els seus interessos i experiències. Aquesta implicació es tradueix també en una major consciència ambiental, resultat del contacte directe amb l'entorn i de la reflexió sobre la sostenibilitat, així com en el desenvolupament de competències socials vinculades al treball cooperatiu, la convivència i la presa de decisions compartida.

En segon lloc, en relació amb el professorat, l'experiència esdevé una oportunitat de desenvolupament professional que facilita la incorporació de noves metodologies i recursos didàctics transferibles a l'aula. El contacte amb altres maneres d'ensenyar i aprendre, així com la vivència compartida amb l'alumnat en un context diferent, afavoreixen processos de reflexió pedagògica i d'innovació educativa que poden tenir continuïtat en la pràctica docent quotidiana.

Finalment, en l'àmbit comunitari, el Camp d'Aprenentatge contribueix a la construcció d'un veritable ecosistema pedagògic que articula la relació entre l'escola, el propi CdA i les entitats de l'entorn. Aquesta xarxa de col·laboració enforteix els vincles entre els diferents agents educatius i socials, dotant de sentit

i coherència les experiències d'aprenentatge i afavorint una educació arrelada al territori, oberta i connectada amb la realitat.

En relació amb els **ODS**, l'experiència contribueix especialment a:

- **ODS 15 – Vida terrestre:** Que preveu la preservació d'ecosistemes i biodiversitat.
- **ODS 4 – Educació de qualitat:** Que observa l'aprenentatge inclusiu i equitatiu.
- **ODS 11 – Ciutats i comunitats sostenibles:** Que fa possible la posada en valor del patrimoni.

En relació amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible, l'experiència s'alinea de manera significativa amb diversos reptes globals, tot destacant especialment la seva contribució a l'ODS 15, orientat a la vida terrestre, en tant que promou el coneixement, la valoració i la preservació dels ecosistemes i de la biodiversitat a través del contacte directe amb l'entorn natural i la reflexió sobre la seva conservació. Igualment, s'inscriu en el marc de l'ODS 4, relatiu a l'educació de qualitat, en la mesura que fomenta un aprenentatge inclusiu, equitatiu i significatiu, basat en l'experiència, la participació activa i el desenvolupament integral de l'alumnat. Finalment, la proposta contribueix també a l'ODS 11, vinculat a les ciutats i comunitats sostenibles, mitjançant la posada en valor del patrimoni natural i cultural del territori, afavorint una mirada crítica i compromesa amb la seva preservació i amb el desenvolupament sostenible de l'entorn.

Impacte Psicopedagògic: L'aprenentatge invisible

Més enllà dels continguts curriculars (medi social, natural i ODS 15), el valor diferencial d'aquestes estades rau en el creixement personal i col·lectiu.

Com a psicopedagogs, observem com l'allunyament del nucli familiar fomenta una autonomia necessària. Els testimonis recollits a la bitàcola dels alumnes són reveladors:

- **Gestió de la por i l'enyorança:** Diversos alumnes estaquen que l'experiència serveix per "millorar les pors" i "confiar en els companys" quan algú s'enyora.
- **Convivència i pertinença:** El desplaçament del lloc habitual proper a l'entorn familiar promou llaços de convivència i reforça els llaços de pertinença.

Aquest "currículum invisible"—gestionar la convivència 24 hores, fer-se el llit, superar la nit lluny de casa—és essencial per al desenvolupament de la competència personal i social i és una eina clau per a l'assoliment d'una autonomia personal ben orientada.

Conclusions

L'anàlisi de les evidències recollides al Camp d'Aprenentatge de les Valls d'Àneu permet concloure que els Camps d'Aprenentatge són un recurs indispensable per garantir l'equitat en l'accés al patrimoni natural i cultural del país.

Faciliten un aprenentatge situat que difícilment es pot replicar dins les parets de l'aula, connectant els àmbits de coneixement natural, social i tecnològic de forma interdisciplinària.

Actuen com a catalitzadors de la cohesió de grup i l'autonomia personal, aspectes clau per a la salut emocional de l'alumnat.

Creiem que és molt important que la Conselleria d'Educació ajudi a continuar potenciant i protegint aquest model de servei educatiu, reconeixent la tasca dels equips docents dels Camps d'Aprenentatge i facilitant que tots els centres puguin accedir a aquestes experiències que, com diuen els propis alumnes, deixen una "motxilla plena de vivències que ens acompanyaran sempre". Les vivències al Camp es converteixen en aprenentatges que perduren.

El Camp d'Aprenentatge de les Valls d'Àneu és un recurs educatiu d'alt impacte que:

- Integra plenament el currículum i les competències bàsiques.

- Contribueix als objectius globals de sostenibilitat.
- Fomenta un aprenentatge significatiu, vivencial i compromès.

Propostes de futur. Prospectiva del Servei Educatiu

Amb vista a la consolidació i millora del projecte, es proposa ampliar la difusió de les bones pràctiques derivades de les estades, amb l'objectiu de compartir experiències significatives i afavorir la seva transferència a altres contextos educatius. Paral·lelament, es considera rellevant impulsar accions de formació docent específicament vinculades al treball de camp, que permetin aprofundir en metodologies actives i en l'aprofitament pedagògic dels entorns d'aprenentatge. En aquesta mateixa línia, resulta fonamental reforçar la xarxa d'actors locals implicats en el projecte, consolidant la col·laboració entre centres educatius, camps d'aprenentatge i entitats del territori per tal de generar un ecosistema educatiu més ric i connectat. Finalment, es fa necessari desenvolupar instruments d'avaluació que permetin analitzar l'impacte a llarg termini en l'alumnat, tant en termes de competències com de desenvolupament personal i social, amb la finalitat de garantir la qualitat i la sostenibilitat educativa de la proposta.

El Camp d'Aprenentatge de les Valls d'Àneu possibilita la transformació de l'entorn pirinenc en una aula oberta, en una aula sense murs, facilitant que l'alumnat connecti gran diversitat de coneixements a través de l'emoció, de la descoberta i de la vivència en primera persona. L'estada a les Valls d'Àneu és un nucli d'aprenentatges on es fonen la geografia, la història. És l'oportunitat per a crear un vincle afectiu amb el territori que, a la llarga, és l'única garantia real per a la seva preservació i estima. Com a educadors, la nostra tasca és continuar obrint aquestes finestres al món, perquè, en definitiva, només es protegeix allò que s'estima, i només s'estima allò que es coneix.